

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄՅԱՆ

ԷՋԵՐ ՆՈՐ-ՋՈՒՂԱՅԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀՅՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

ՆՐԿՈՒ ԽՈՍԲ

Նոր-Ջուղայի ժողովրդական բանահյուսության թագն ու պսակն է «ՅԱԼԱԼԻ»-ն *), որ իր պարզ, բայց պատկերավոր բովանդակությամբ, իր գունեղ ու ներդաշնակ երաժշտությամբ կարևոր տեղ է գրավում հայ ժողովրդական երգերի մեջ: Դա ջուղահայության հարսանեկան միակ պարերգն է, որի մեջ ցայտուն գուններով ցույց է տրվում են ժողովրդի մաքուր, անբիծ սիրային ապրումները, նրա հոգեկան ուրախ զեղումներն ու զգացումները, միաժամանակ երևան է գալիս նրա ստեղծագործական վրձինը:

Այստեղ Նոր-Ջուղայի ժողովուրդը բաց է անում իր սիրտն ու հոգին և վրձինով պես պես երանգներով նկարում նարահարսի «աննման պատկերը», երգում նրա «մանուշակ զոլֆերը», «թաղ տուած հունքերը», «ջելրանի աչքերը», «մարգարիտ առամները», «սիրուն սուրբայի գյարգանը», «սալբի հասակը» և միաժամանակ այնքան անկեղծությամբ զեղզեղում իր սրտի հուզվերը:

Պարզ ու անկեղծ զգացմունքով տուրբուլաժ այդ պոեզիան, իր գոլտոփի երաժշտությամբ, առաձին փայլ է տալիս Նոր-Ջուղայի հարսանիքներին, որտեղ ջահել աղջիկները, հարսները, կանաչք ու երիտասարդները մեծ շրջան բռնած, դափ ու զուռնայի նվառածության տակ երգում ու պարում են փեսային «կարմիր-կանաչ» կապելու և հարսին զարդարելու ժամանակ: «Կարմիր-կանաչ» մի զույգ, ոսկեթել նախշած, լայն ժապավեններ են, որ փեսայի կրծքին կապում են խա-

չաձև, կարմիրը փեսային, խակ կանաչը հարսին տանը:

Երգին հատուկ երանգ է տալիս նաև պարը, որ դափ ու զուռնայի նվագածության գունագեղ ութմի և ելեկներին տակ սկրվում է հանդարտ, ներդաշնակ համաչափությամբ, ապա հետզհետե արագանում ու ստանում է զվարթ, աշխույժ բնույթ, ստեղծելով արեելյան մի գեղեցիկ տեսարան:

Առհասարակ ժողովրդական այդ երգի պարզ կառուցվածքը, նրա սիրուն, ներդաշնակ պարը, գունեղ երաժշտությունը և նվագարանների երանգավոր հնչյունները միմյանց ներդաշնակելով կազմում են գեղարվեստական մի աշխարհ և իրենց պատկերավոր ու նուրբ ելեկներով ազդում հարսնեկորների հոգու, սրտի, զգացումների վրա՝ առաջ բերելով հաճելի մի տպավորություն:

Երգի էական հատկանիշներից մեկն էլ ազգագրական արժեքն է: Այստեղ դուք տեսնում եք հին, նահապետական կենցաղի ու սովորության ուրույն էջեր, որոնց ցայտուն արտահայտություններն են նորահարսի նախշուն հինալած ձեռներն ու ոտները, մատների ոսկե մատանիները, ձեռքերի ոսկե ապարանջանները, ոտների ոսկե խալխալները, հագի մալմալ շապիկը և այլն:

Պարերգի հատուկ գեղեցկություններից մեկն էլ Նոր-Ջուղայի ժողովրդական բառառն է. — փայլմամ (փայլում), դոյման (դալիս), արազ (երազ), խազիզ (հագիզ), ամ (եմ), խրմար (համար) և այլն, որ առանձին տեղ է գրավում հայ բառառարկատության պատմության մեջ:

Թե ե՞րբ է հորինվել այս փոքրիկ պարերգը և ո՞ւմ ձայնազրույթություն է, հայտնի չէ: Պարը է միայն ա՛յն, որ երգի թե՛ պատկերավոր բովանդակությամբ, թե՛ զրավիչ երաժշտու-

*) Երչապար, կտր պար:

թյունը և թե՛ սիրուն պարը բխում են ժողովրդական ստեղծագործության ակնաղբյուրից և ունեն գեղարվեստական արժեք:

Չպետք է մոռանալ, որ հայ հասարակական կյանքը հետզհետե դրվում է նոր հիմքերի վրա և ժողովրդական կենցաղը գտնվում է կերպարանափոխման շրջանում: Չպետք է մոռանալ և այն, որ անողոր ժա-

մանակը կատարում է իր ավերիչ դերը: Կանցնի մի տասնամյակ ևս և շատ թանկագին նյութեր անհետ կկորչեն: Պետք է փրկել դրանք, քանի դեռ ուշ չէ:

Հենց այդ գիտակցությամբ էլ այսօր Նոր-Զուղայի ժողովրդական բանահյուսության գեղեցիկ «ՅԱԼԱԼԻ»-ն, նրա գրավիչ երաժշտությունն ու սիրուն նվագարանները, իրենց հարազատությամբ, հանձնում ենք հայ ազգադրական-երաժշտական գրականությանը:

ՅԱԼԱԼԻ

Մեներգ

Moderato.

Ե՛մ Լա Լի՛, հայ՛ շա՛ն Ե՛ր - մա՛ն Ե, շա՛ն Ե՛ր - մա՛ն Ե,
 Ե՛մ Լա Լի՛, շա՛խտ ա՛ ըր - ըր - Ե շա՛ն Ե՛ր - մա՛ն Ե,
 Ե՛մ Լա Լի՛, պատ՛ կե՛ ըր - Դ ա՛ն Ե՛ր - մա՛ն Ե,
 Ե՛մ Լա Լի՛, դե՛մ ջը՛ պա՛ - յ ծա՛ն փա՛յ Լը՛ - մա՛ն Ե:

Խմբերգ

Ե՛մ Լա Լի՛, հայ՛ շա՛ն Ե՛ր - մա՛ն Ե, շա՛ն Ե՛ր - մա՛ն:

Յա՛լալի, հայ՛ շա՛ն ի մա՛ն¹, շա՛ն ի մա՛ն,
 Յա՛լալի, շա՛խտ² արարի՛ն³ շա՛ն ի մա՛ն
 Յա՛լալի, պատկերդ ա՛ննման,
 Յա՛լալի, դեմքդ պայծառ փայլման⁴:

Յա՛լալի, գլխիդ գաթադուղ⁵ թելն,
 Յա՛լալի, դու աս իմ սրտի մեկն⁶.
 Յա՛լալի, գոլֆերդ⁷ ա՛ մանուշակ,
 Յա՛լալի, դոր⁸ անմահական թռչակ⁹:

Յա՛լալի, մանդիլդ¹⁰ ա՛ նաիրման¹¹,
 Յա՛լալի, թշերդ պայծառ փայլման.
 Յա՛լալի, գոլփերդ ա՛ննման,
 Յա՛լալի, ալխովդ պատատ¹² դոլման¹³:

1 Իմ հողին, իմ կյանքը: 2 Հենց, հիմա, հագիվ:
 3 Արին: 4 Փայլում: 5 Փեսայի թաղ: 6 Ցանկություն,
 գեղեցկություն: 7 Խոպուտ, գանդուր: 8 Ինչպես:
 9 Բաժին: 10 Գլխի մեծ: Երգար թաշկինակ: 11 Ան-
 փուլթ կերպով փռված: 12 Պտույտ: 13 Գալխ:

Յա՛լալի, հոնքերդ ա թաղ¹⁴ տուած,
 Յա՛լալի, սրտիս մեջն դաղ¹⁵ տուած,
 Յա՛լալի, աչքեր տնիս ջերանի,
 Յա՛լալի, տեսնողի խելքն տանի:

Յա՛լալի, երբոր իշարաթ¹⁶ կանես,
 Յա՛լալի, սրտիս մեջը կը դաղես.
 Յա՛լալի, հուշս գլխես կտանես,
 Յա՛լալի, սաղ-սաղ¹⁷ ինձ կսպանես:

Յա՛լալի, պոնչկներդ դոմզի¹⁸,
 Յա՛լալի, ալամ¹⁹ դարձել ինգլիզի²⁰.
 Յա՛լալի, աբարաթով²¹ զրուց տաս,
 Յա՛լալի, սիրով սրտիս նստած աս:

Յա՛լալի, կեռքնիդ²² մարգարիտ ա,
 Յա՛լալի, տաննչորս տարիդ թամամ²³ ա.
 Յա՛լալի, ում լայեղ²⁴ ա, նա տանի,
 Յա՛լալի, ինչ կուզենա, նա կանի:

Յա՛լալի, մատնումդ լի մատանի,
 Յա՛լալի, ինձ լայեղ ա, ո՛վ կը տանի.
 Յա՛լալի, ձեռնիդ ոսկե աբրջան²⁵,
 Յա՛լալի, քո անումն ա Մարիամ ջան:

Յա՛լալի, աշրաֆիքդ²⁶ ալմաղ ա,
 Յա՛լալի, ինչ շարթ²⁷ կը տաս, աբաղ²⁸ ա.
 Յա՛լալի, ձեռներդ նախշուն խինած,
 Յա՛լալի, խելքս ա խելագարած:

Յա՛լալի, ոտնումդ ոսկե խալխալ²⁹,
 Յա՛լալի, խազիդ շապիկն ա մալմալ³⁰.
 Յա՛լալի, ոտներդ կարմիր խինած,
 Յա՛լալի, տեսնողներն մոլորած:

Յա՛լալի, սիրուն սուրայի³¹ գյարդան,
 Յա՛լալի, շուռ³² աս եկել Հնդատան³³.
 Յա՛լալի, քեզ սիրում ամ սրտովս,
 Յա՛լալի, որ միշտ վերցնես բարովս:

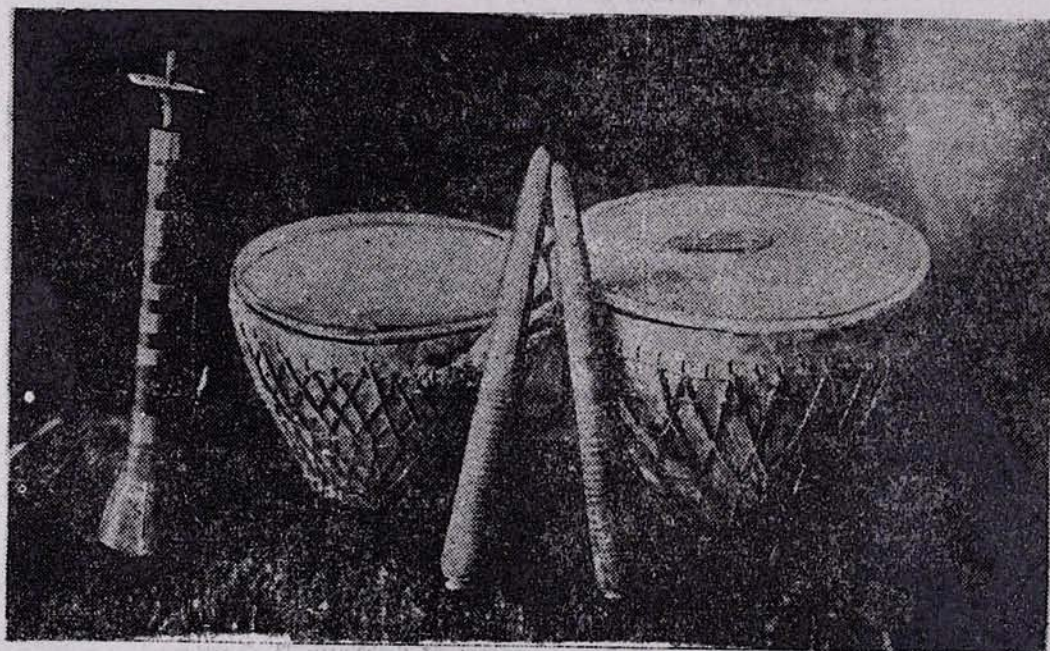
Յա՛լալի, բոյդ³⁴ նման սալբի ծառ,
 Յա՛լալի, ուզում ամ քեզ անդադար.
 Յա՛լալի, մեջքումդ ա շարքազի³⁵,
 Յա՛լալի, քեզ տեսնողին երա՛նի:

Յա՛լալի, կարմիր մալարում³⁶ քուն աս,
 Յա՛լալի, մտքով ինձ խեղ³⁷ դարթուն աս.
 Յա՛լալի, թշնամուդ գրողն տանի,
 Յա՛լալի, յուտով ասենք. «մեռանի»:

14 Կամար: 15 Խոց, ալովածք: 16 Նշան, ալնարկ:
 17 Ողջ-ողջ: 18 Կարմիր: 19 Ողջ: 20 Անգլիացի:
 21 Ոճ, խոսքի դարձվածք: 22 Ատամներ: 23 Լրիվ,
 ամբողջ: 24 Արժանի: 25 Ապարանջան, 26 Ոսկեդրամ:
 27 Պայման, դաշն, գրազ: 28 Նրազ: 29 Օղակ, բնական
 նիւ մարմնի վրա: 30 Նուրբ շղախ: 31 Կտոր: 32 Նրկարա-
 վիզ: 33 Վիզ, պարանոց: 34 Ման շալ: 35 Հնդկա-
 տան: 36 Հասակ: 37 Ոսկեթել երկղով գոտի:
 37 Քարայր: 38 Հեռ:

Յա՛լալի, իւելոք անձանց միջումն աս,
 Յա՛լալի, գովելի մեջլսումն³⁹ աս.
 Յա՛լալի, մեզ ո՛ւտ⁴⁰ էր էդպէս բախտն,
 Յա՛լալի, որ նստինք էսպէս թախտն:
 Յա՛լալի, նասիր⁴¹ լինի քամբախտին,
 Յա՛լալի, կելնի մինչև մլուս տարին.
 Յա՛լալի, քշերնեք⁴² ես անքուն ամ,
 Յա՛լալի, ես քո սիրուց զանբուն ամ⁴³:
 Յա՛լալի սպանեց էդ նոր խալն,
 Յա՛լալի, ե կ, տես իմ սրտի հալն⁴⁴.
 Յա՛լալի, ման աս գուման⁴⁵ կտերն⁴⁶,
 Յա՛լալի, որ ցույց տաս քո պատկերն:
 Յա՛լալի, էս ի՞նչ քանկր ամ լսում,
 Յա՛լալի, որ քեց վերա ան ասում.
 Յա՛լալի, Կալկաթա ինչ խբար⁴⁷ ա,
 Յա՛լալի, ինձ խմար⁴⁸ մին ճար⁴⁹ արա:
 Յա՛լալի, էս շեմ ուզում, էն կ'ուզեմ,
 Յա՛լալի, տերտերի աղջիկ կ'ուզեմ.
 Յա՛լալի, էս տարիքն շատ փոքր ա,
 Յա՛լալի, քո խոսքերն յատ քողցր⁵⁰ ա:
 Յա՛լալի, ասածներդ շարեշար,
 Յա՛լալի, ուզում ամ քեզ անդադար.
 Յա՛լալի, մեծ հուսով ես կսպասեմ,
 Յա՛լալի, որ քեզի ես գդանեմ⁵¹:

³⁹ Ժողով, համախմբում: ⁴⁰ Որտեղից: ⁴¹ Բաժին,
 վիճակ, մաս: ⁴² Դիշերներ: ⁴³ Մաշվում եմ: ⁴⁴ Վիճակ,
 դրութուն: ⁴⁵ Գալիս: ⁴⁶ Տանիրում: ⁴⁷ Լուր: ⁴⁸ Հա-
 մար: ⁴⁹ Դեղ: ⁵⁰ Քաղցր: ⁵¹ Կտնել:

Նոր-Ջուլայի երաժշտական գործիքներ